

2007 YILI ERZURUM KALE KAZISI

Mustafa ERKMEN*
Doç. Dr. Alpaslan CEYLAN
Fikret ÖZTÜRK
Arş. Gör. Yasin TOPALOĞLU

Erzurum Kalesi katılımlı kazı çalışmalarına, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 9 Temmuz 2007 gün ve 118948 sayılı izin belgesi doğrultusunda 10.08.2007-04.09.2007 tarihlerinde Erzurum Müze Müdürü M. Erkmen başkanlığında, Doç. Dr. A. Ceylan'ın bilimsel başkanlığında yapılan 2007 yılı kazı çalışmalarına İl Kültür ve Turizm Müdürü F. Öztürk, Arş. Gör. Y. Topaloğlu, Arş. Gör. Y. Günaşdı ve 7 arkeolog¹, 60 işçi ile gerçekleştirilmiştir.

Erzurum, Doğu Anadolu'nun yüksek yaylarında kuruluş olan tarihi bir şehirdir. Erzurum'un deniz seviyesinden ortalama yüksekliği yaklaşık 2000 m. dir. Bu yüksekliği ile orta kuşakta yer alan şehirlerin en büyüğüdür. Erzurum şehrini önemli kılan pek çok özellik bulunmaktadır. Bu özelliklerden bazıları şunlardır. Önemli akarsuların kaynağını oluşturması, doğal yolların kesişme noktasında olması, ticari merkezlerin bağlantısını sağlaması (İpek Yolunun üzerinde bulunması nedeniyle) ve kültürlere beşiklik yapmasıdır. Taşıdığı özellikleri ile geçmişte pek çok ülkenin egemen olmak için çaba sarf ettiği Erzurum, günümüzde de pek çok devletin kutsal toprak olarak kabul ettiği bir bölgedir. Stratejik açıdan çok önemli konumda yer alan şehrin tarihi, Paleolitik çağdan başlamaktadır. Kemal Alot, İ.Kılıç Kökten, Muzaffer Şenyürek tarafından kısa süreli araştırmalar sonucunda elde edilen veriler Alt Paleolitik tipte Sheelleen ve üst Paleolitik tipte Avrinacien aletlerdir².

Bölgede yapılan kazılar Kalkolitik Çağ ve özellikle de İlk Tunç Çağı hakkında geniş bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Erzurum Ovası'nda yapılan Karaz³, Pulur⁴, Güzelova⁵ ve Sos⁶ kazıları bölgenin kronolojisini de belirlemiştir. İlk

* -Mustafa ERKMEN Müze Müdürü, Erzurum / TÜRKİYE

-Doç. Dr. Alpaslan CEYLAN Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Erzurum / TÜRKİYE

-Fikret ÖZTÜRK, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürü Erzurum / TÜRKİYE

-Arş. Gör. Yasin TOPALOĞLU, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum /TÜRKİYE

¹ Muhammed Lütfü Kındığılı, Meltem Akyüz, Süheyla Ağaoğlu, Öznur Karabacak, Fatih Tataroğlu, A.Cüneydi Has, Mustafa Karageçi

² M.Şenyürek, "Anadolu'da Bulunan İki Yeni Paleolitik Alete Dair Bir Not" *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2 /2, 1944, 350 vd., İ.K.Kökten, "Bazı Prehistorik İstasyonlar Hakkında Yeni Gözlemler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 5 /1, 1947, 23 vd., S.Harmankaya-O.Tanındı, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-I*, 1996.

³ Koşay -Turfan 1959, 349-413.; J.Yakar, *The Later Prehistory of Anatolia. The Late Chalcolithic and Early Bronze Age*, BAR International Series, No: 286. 2.cilt, Oxford. 1985, 302.

⁴ H.Z.Koşay- H.Vary, *Pulur Kazısı*, 1960 Mevsimi Çalışmaları Raporu, Ankara, 1964, 1-53.

⁵ H.Z.Koşay- H.Vary , *Güzelova (Tufanç) Erzurum Kazısı* 1961, Ankara, 1967, 1-27.

⁶ C.Sagona- M.Erkmen- S.Howells, "Excavations at Sos Höyük 1996:Third Preliminary Report", *Anatolica* 23, 1997,181-226; A.G.Sagona-M.Erkmen-C.Sagona-I.McNiven, "Excavations at Sos Höyük 1997: Fourth Preliminary Report", *Anatolica* 24, 1998, 31-64.;Sagona 1998, 13-25.; A. G. Sagona, "Sos Höyük and the Erzurum Region in late Prehistory: A Provisional Chronology for Northeast Anatolia", in

Tunç Çağı'nda Karaz kültürünün egemen olduğu bölge MÖ. II. binde Hayaşalıların vatani olmuştur⁷. MÖ. I. binde ise Diau(e)hi krallığının çekirdek topraklarıdır⁸.

Urartu Devleti tarafından son verilen Diau(e)hi Krallığı'ndan sonra bölge Urartular, Medler ve Persler'in egemenliği altına girmiştir. Helen Kralları'ndan I.Artaxias (M.Ö. 188-145) bölgeyi ele geçirmiştir. Erzurum Bölgesi Helenlerden sonra Romalıların egemenliği altına girmiştir.

Erzurum Kalesinin kuruluşu ile ilgili bilgilerimiz ne yazık ki M.S. 415 yılından önceye gidememektedir. Bizans Generali Anatolius tarafından yaptırıldığı bilinen kaleye Bizans kralın adından ötürü "Thedosiopolis" ismi verilmiştir.

Chronologies des pays du Caucase et de l'euphrate aux IVe- IIIe Millenaires: Actes du colloque d' Istanbul, 16-19 decembre 1998, Varia Anatolica XI, editec by C. Marro and H. Hauptmann, pp. 329-73. Paris: De Boccard (Institut français 'etudes anatoliennes d'Istanbul,Varia *Anatolica* XI).

⁷ Çekirdek Hayaşa topraklarını Çoruh-Kelkit vadisi başta olmak üzere Giresun-Rize ve Erzincan-Erzurum hattı arasında Karadeniz'e paralel topraklara lokalize edilmektedir. Geniş bilgi için bk., A.Goetze, "Das Hethiter-Reich", AO 27/2, 1928, 25 vd.; A.Goetze, Kleinasien, Münih, 1957, 190 vd.; B.Hrozny, Ancient History of Western Asia, India and Crete, Praq, 1947, 129 vdd.; E.Cavaignac, Le Probleme Hittite, Paris, 1936, 13 vd.; J.Garstang- O.R.Gurney, The Geography of the Hettite Empire, London, 1959, 37 vd.; E. von Schuler Die Kaskaer: Ein Beitrag zur Etnography des Alten Kleinasien, Berlin 1965, 6 vdd.; E. Forrer, "Hajaşa-Azzi", *Caucasica* 9, 1931, 1 vdd.; J.Friedrich, Staatsvertrage des Hatti-Reiches II, MVAeG 34/1 1930, 106 vd.; N.Adontz, Historie d' Armenia: les Origines du Xe Siecle au VIe (V.J.C.), Paris, 1946, 28 vd.; Koşay-Turfan 1953, 350 vd.; Koşay-Vary 1964.; Koşay 1972, 464.; Pehlivan 1984, 13 vdd.; A.Dinçol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* I, İstanbul, 1982, 35 vdd.; Ceylan 1996, 1 vdd.; M.Darga, Hitit Sanatı, İstanbul, 1992, 16 vd.

⁸ Çekirdek Hayaşa topraklarını Çoruh-Kelkit vadisi başta olmak üzere Giresun-Rize ve Erzincan-Erzurum hattı arasında Karadeniz'e paralel topraklara lokalize edilmektedir. Geniş bilgi için bk., A.Goetze, "Das Hethiter-Reich", AO 27/2, 1928, 25 vd.; A.Goetze, Kleinasien, Münih, 1957, 190 vd.; B.Hrozny, Ancient History of Western Asia, India and Crete, Praq, 1947, 129 vdd.; E.Cavaignac, Le Probleme Hittite, Paris, 1936, 13 vd.; J.Garstang- O.R.Gurney, The Geography of the Hettite Empire, London, 1959, 37 vd.; E. von Schuler Die Kaskaer: Ein Beitrag zur Etnography des Alten Kleinasien, Berlin 1965, 6 vdd.; E. Forrer, "Hajaşa-Azzi", *Caucasica* 9, 1931, 1 vdd.; J.Friedrich, Staatsvertrage des Hatti-Reiches II, *Mitteilungen der vorderasiatisch-ägyptischen Gesellschaft* 34/1 1930, 106 vd.; N.Adontz, Historie d' Armenia: les Origines du Xe Siecle au VIe (V.J.C.), Paris, 1946, 28 vd.; H.Z.Koşay-K.Turfan 1953, 350 vd.; H.Z.Koşay-H.Vary 1964, Pulur Kazısı, 1960 Mevsimi Çalışmaları Raporu, Ankara.; H.Z.Koşay, "Hitit Tapınağı Samuha Nerededir?", *Belleten*-144, 1972, 464.; M.Pehlivan, En Eski Çağlardan Urartu'nun Yıkılışına Kadar Erzurum ve Çevresi, Erzurum,1984 (Basılmamış Doktora Tezi), 13 vdd.; A.Dinçol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* I, İstanbul, 1982, 35 vdd.; A.Ceylan 1996, "Arnuwanda-Asmunikal Dua Metni ve Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*-23, Erzurum, 1996, 1 vdd.; M. Darga, Hitit Sanatı, İstanbul, 1992, 16 vd., A.Çilingiroğlu, "Diauehi'de Bir Urartu Kalesi: Umudum Tepe (Kalortepe)" *An Ar* VIII, 1980, 191 vdd.; A.Çilingiroğlu, Urartu Tarihi, Bornova, 1994, 12.;V. Sevin Urartu Krallığının Tarihsel ve Kültürel Gelişimi, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul, 1979, 104 vd.; G.A.Melikisvili, "Diauehi", *Vestnik Drevney Istorii* 34/4, 1950, 26 vd.; I.M.Diakonoff, "Assiro-Babilonskiye Istosniki po Istoriye Urartu", *Vestnik Drevney Istorii* II 257-356, III 207-252, IV 283-305 1951, 277.; H.F.Russell, "Shalmaneser's Campaign to Urartu in 856 B.C. and the Historical Geography of Eastern Anatolia According to the Assyrian Sources", *Anatolian Studies* XXXIV, 1984, 186 vd.; C.A.Burney, "A First Season of Excavations at the Urartian Citadel of Kayalidere", *Anatolian Studies* XVI, 1966, 50 vd.; M.Salvini, Nairi e Ur(u)atri: Contributo alla Storia della formazione del regno di Urartu, Roma, 1967, 22 vd.; M.Salvini, Geschichte und Kultur der Urartäer, Dramstadt 1995, 22 vd.; B.B.Piotrovskii, I Regno di Van: Urartu, Rome, 1966 II, 38.; B.B.Piotrovskii, Urartu: The Kingdom of Van and its Art, London, 1967, 43.; M.T.Tarhan, "The Structure of the Urartian State", *Anadolu Araştırmaları*-IX, 1985, 302.

⁹ R.Grousset, Histoire de L'Armenie, Paris, 1947, 181.; S.Veyonis, The Decline of Medieval Hellenizm in Asia Minor and The Process of Islamiyation from the Eleventh Through the Fifteenth Century, London 1971, 17, 28.; N.Adontz, Historie d'Armenie; Les Orgines du Xe Siecle VIe (V.J.C), Paris, 1946, 8. C.B. Norman, Armenia, and The Campaign of 1877, London, 1878, 28-29.; B.Darkot, "Erzurum" *Islam*

Kaynaklarda "Karin" adı ile anılan şehre Araplar "Kali-kale" veya "Kali" adı vermişlerdir. Bugünkü Erzurum adı ise "Erzen"den gelmekte olup Siirt yakınlarındaki "Erzen"den ayırt etmek için "Erzen el-Rum" adı verilmiştir. 502 yılında Sasanilerin eline geçen kale sık sık Bizans ve İranlılar arasında el değiştirmiştir. Erzurum'un Arapların eline geçişi ise Habib-bin Mesleme zamanında olmuştur. 755 yılına ait bir bilgiye göre kale, Halife Ebu Mansur tarafından tamir edilerek güçlendirilmiştir¹⁰.

1048 yılında ise Kutalmış ve İbrahim Yınal liderliğindeki Selçuklu birlikleri bölgeye girmesi ile kale dolayısıyla şehir Türk egemenliğine girmiştir¹¹.

Kalenin güneybatı köşesinde üzerinde kûfi yazılı bir kitabede bulunan saat kulesi (Tepsi Minare-Kesik Minare) yer almaktadır. Üzerindeki kitabeye göre Erzurum'un en eski yapısı durumundadır. Kare bir kaide ile başlayan alt bölüm, beden duvarlarından itibaren silindirik ve iki renkli taş örgü ile devam eder. Belirli bir yükseklikten sonra tuğla örgülü silindirik gövde başlamaktadır. Yukarı doğru hafifçe daralan gövdenin şerefe altına kadar olan kısmı orijinalliğini korumaktadır. Şerefeden yukarıya batılılaşma özelliği gösteren ahşap malzemeli eklentidir. 1124-1132 yılları arasında hüküm süren Saltuklu beylerinden Ebul Muzaffer Gazi zamanında yapıldığı kitabesinden anlaşılmaktadır¹².

Kulenin doğusunda kale duvarının güney kesimine içten bitişik olan mescitte 12. ve 13. yüzyıl özelliği göstermektedir. Doğuda, batıda, kuzeyde ve kasnak kısmında açılan pencerelerle aydınlatılmış olan mescit, küçük ölçülerde mihraba paralel iki sahandan oluşur. Mihrap önü kubbesi dıştan yöresel bir mimari geleneği de yansıtan yüksek kasnaklı konik külahlı bir örtüye sahiptir. Mihrap nişi güney duvarının orta burcunun içine yerleştirilmiştir.

II. Mahmut Döneminde (1808-1839) onarım gördüğü anlaşılan güneydoğudaki kalenin girişi "Hisar Peçe" olarak adlandırılan bir tür avluya açılır. Burada çeşitli mekanlar ve bir hamam yer almaktadır. Kalenin asıl girişinin saat kulesinin de bulunduğu köşedeki kenar açıklığından olduğu tahmin edilmektedir

Erzurum Kalesi ile elde ettiğimiz gravürler ve haritalar kalenin geçmişte durumu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Kazı çalışmalarına başladığımız Erzurum Kalesi üç surla kuşatılmıştır¹³. İç kalede 2000 yılında¹⁴ başlanan çalışmalarda amaç ortaya çıkarılan mekânların işlevini aydınlatmaktır. İşlevlerini belirleyeceğimiz mekânların aynı zamanda onarımını da sağlamak ve peyzaj düzenlemelerini yapmakta kazı ekibine düşen bir sorumluluktur.

Ansiklopedisi-IV, İstanbul, 1964, c. 4., 341 vd.; M.H.Yınanç, "Erzurum Tarihi" *İslam Ansiklopedisi-IV*, İstanbul, 1964, 345 vd.

¹⁰ Erzurum Kalesinin bir uç kale olma özelliğinden dolayı pek çok kez saldırıya uğramış, tahrip edilmiş ve daha sonrada tamir görmüştür.

¹¹ Geniş bilgi için İ.H.Konyalı, Abideler ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi, 1960, 9 vd., A.Ş.Beygu, Erzurum, 1936, 18 vd., M.Erkmen - A.Ceylan - M.Karaosmanoğlu -H.Yurttaş - G.Barin, "2000 yılı Erzurum Kale Kazısı", 12. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazısı Sempozyumu*, 2002, Ankara, M.Erkmen- A.Ceylan- F.Öztürk-G.Altunkaynak; "2005 Yılı Erzurum Kale Kazısı", *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazısı Sempozyumu*, Ankara, 2007.

¹² O.Turan, "Saltuklular" Selçuk Araştırmaları Dergisi III, 391-437 1971, 391 vdd.

¹³ Kale sur duvarları ve günümüzdeki konumu için bak.; M.Erkmen- A.Ceylan- F.Öztürk-G.Altunkaynak, "2005 Yılı Erzurum Kale Kazısı", *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazısı Sempozyumu*, Ankara, 2007

¹⁴ M.Erkmen - A.Ceylan - M.Karaosmanoğlu -H.Yurttaş - G.Barin, "2000 yılı Erzurum Kale Kazısı", 12. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazısı Sempozyumu*, 2002, Ankara,

10x10m.lik plan kare yöntemi ile yürütülen Erzurum Kale kazılarında 2005 yılında¹⁵ kalenin batı suruna paralel olarak uzanan E6, E7, E8, E9 açmaları tamamen F6, F7, F8, F9 açmalarında sadece belirli bir seviyeye kadar ulaşılabilmiştir. Çalışmalarda özellikle üst kısımda bulunan geç dönem yapılarının altındaki erken döneme ait düzgün duvar yapılarına ulaşılmıştır. Fakat ortaya çıkan bu mekânların tam olarak mimari yapısı ve nitelikleri netleşmemiş ve birçok yapının açmalar arası kalan yürüme bantlarının altında devam ettiği görülmüş bu nedenle çalışması tamamlanan açmaların yürüme bantları kaldırılmıştır. 2006 yılında¹⁶ 2005'de tespit edilen mimari yapıların niteliğini ve tam olarak mimarisini anlayabilmek için E koridorunun doğusunda yer alan F ve daha doğuda yer alan G ve H koridorlarında yer alan açmalar kazılarak mekânların olası devamı görülmeye çalışılmış F7, F8, F9, G6, G7, G8, G9, H6 ve H8 açmalarında çalışılmıştır. 2007 yılında ise aynı amaçla H7, H8, I6, I7, I8, J6, J7, J8 açmalarında çalışılmıştır.

H7 AÇMASI

H7 açması, G7 açmasının hemen doğusunda yer almaktadır. 10x10 m. plan karesi sitemindeki açmada b1 – b2 plan kareleri arasında 1.50 m. genişliğinde, 2.50 m. uzunluğunda, kuzey-güney doğrultulu bir duvarla karşılaşılmıştır. a2-a4 plan karelerinde 2.50 m uzunluğunda, 1 m. genişliğinde bir duvar ve bunu paralel kesen a3 ve b4 plan karelerinde yer alan 8.50 m. uzunluğunda ve 1 m. genişliğinde başka bir duvarla karşılaşılmıştır. Bu duvar D1 plan karesinin kuzeydoğu köşesinde güney yöne doğru dönerek 1.50 m. kuzey-güney yönünde devam etmektedir. Açmada b1 ve d2 plan kareleri arasında 1.25 m. genişliğinde başka bir duvarla karşılaşılmıştır. Çalışmalar esnasında elde edilen profil veren ve amorf haldeki keramik parçalar, pipo parçaları elde edilmiştir. Ayrıca çok sayıda gülle ve gülle parçaları ele geçirilmiştir. Yine açma içerisinde tandırlara rastlanılmaktadır.

H8 AÇMASI

H8 açması, H7 açmasının güneyinde yer almaktadır. H8 açması 1.926.22 m. başlangıç seviyesi ile 1.922.90 m. bitiş kodları arasında -3.32 m. derinliğe ulaşılmıştır. "c" ve "d" plan karelerinde -1.69 m. derinlikte başlayıp yaklaşık -3.16 m. derinlikte biten kuzey-güney doğrultulu 4.35 m. uzunluğunda, 1 m. genişliğinde kesme taş malzemeli bir duvar tespit edilmiştir. Bitişinde doğu-batı doğrultulu -1.89 m. derinlikte başlayıp, -3.25 m. derinlikte biten yine kesme taş malzemeli başka bir duvar ile karşılaşılmıştır. "d" ve "e" plan karelerinde yer alan -2.07 m. derinlikte başlaya ve -3.07 m. derinlikte biten doğu-batı doğrultusundaki toprak harçlı moloz taş malzemeli bir duvar ortaya çıkarılmıştır. "b" ve "e" plan karelerinde tandırlar tespit edilmiştir. Açmanın güneybatı tarafında kuzeydoğu-güneybatı uzantılı -3.32 m. derinlikte 3.30 m. uzunluğunda 9 adet künk tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar sırasında keramik parçaları ve pipolar elde edilmiştir.

I6 AÇMASI

H6 açmasının hemen doğusunda, kuzey sur duvarının güneyinde yer almaktadır. 10x10 m. ölçülerindeki açmanın kuzey yönündeki 1.40 m.'lik bölümü kuzey sur duvarı içerisinde kalmıştır. b1-b3 plan kareleri aralarında kuzey-güney

¹⁵ M.Erkmen- A.Ceylan- F.Öztürk-G.Altunkaynak, "2005 Yılı Erzurum Kale Kazısı", 17.Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazısı Sempozyumu, Ankara, 2007

¹⁶ M.Erkmen-A.Ceylan-F.Öztürk-Y.Topaloğlu, "2006 Yılı Erzurum Kale Kazısı" 29. Kazı Sonuçları Toplantısı-III, Ankara, 2008, 491-504

doğrultulu -92 cm derinlikte, kesme taş malzemeli ve toprak harçlı bir duvar tespit edilmiştir. Bu duvarın güney ucunda doğu-batı istikametinde 1.20 m. genişliğinde, 2.15 m. uzunluğunda kuzey yüzünde alçı sıva bulunan ve J6 açmasında da devam eden bir duvar bulunmuştur. Açmanın kuzeydoğu kısmında bu iki duvarın meydana getirdiği alanda taş döşeme ile karşılaşılmasıdır. Zemin üzerinde sur duvarına 1 m. uzunlukta dört kesme taş ile oluşturulmuş bir ocakla karşılaşılmasıdır. Kuzey-güney doğrultusundaki duvarın güney bitiminde 1 m. genişliğinde bir niş tespit edilmiştir. Nişin batı yöndeki devamında doğu batı istikametinde kesme taş malzemeli, 60 cm. genişliğinde ve 2.50 m. uzunluğunda bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Bu duvarın bitiminde 2.60 m. çapında ve 35 cm. duvar kalınlığına sahip daire planlı bir mimari ile karşılaşılmasıdır. Bu mimarinin devamında doğudaki duvarın simetriği olarak 85 cm uzunluğunda başka bir duvar tespit edilmiştir. Hemen devamında ise büyük bir bölümünün yürüme bandının altında kaldığı düşünülen yine daire planlı başka bir mimari ile karşılaşılmasıdır. Açmanın güney kenarında 40 cm. mesafede, 7 m. uzunluğunda, 1.15 m. genişliğinde moloz taş malzemeli bir duvarla karşılaşılmasıdır. Bu duvar doğu bitiminde kuzey yöne dönerek 2.30 m. uzunluğunda ve 80 cm. genişliğinde ki bir duvar halini alır. Çalışmalar esnasında elde edilen profil veren ve amorf haldeki keramik parçalar, pipo parçaları elde edilmiştir.

17 AÇMASI

H7 açmasının hemen doğusunda yer almaktadır. 10x10 m. plan kare sistemindedir. b1-d1 plan karelerinin arasında yaklaşık olarak 6.20 m. uzunluğunda, 1 m. genişliğinde moloz taş malzemeli bir duvarla karşılaşılmasıdır. Buna paralel olarak a1 – c1 plan kareleri arasında 5 m.'lik bir duvar tespit edilmiştir. Açmadaki çalışmaların sonucunda -2.50 m. derinliğe ulaşılmıştır. Çalışmalar esnasında elde edilen profil veren ve amorf haldeki keramik parçalar, pipo parçaları elde edilmiştir. Ayrıca çok sayıda gülle ve gülle parçaları ele geçirilmiştir.

18 AÇMASI

H7 açmasının hemen doğusunda yer almaktadır. 10x10 m. plan kare sistemindeki açmada çalışmalar sonucunda -2.60m. derinliğe ulaşılmıştır. Açmada kuzey-güney doğrultusunda d3 ve b1 plan kareleri arasında açma boyunca devam eden 1 m. genişliğinde bir duvar tespit edilmiştir. b1 ve c1 plan kareleri arasında açmanın güney kenarına yaklaşık 3.10 m. mesafede, 6 m. uzunluğunda ve 90 cm. genişliğinde başka bir duvarla karşılaşılmasıdır. Açmanın a1 plan karesinde ve c1 plan karesinde toplam üç tandır ortaya çıkarılmıştır. a2 ve b1 plan karelerinde kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda yaklaşık 3 m. uzunluğunda künkler ortaya çıkarılmıştır. Çalışmalar esnasında elde edilen profil veren ve amorf haldeki keramik parçalar, pipo parçaları, çok sayıda gülle ve gülle parçaları ele geçirilmiştir.

J6 AÇMASI

J6 açmasının hemen doğusunda, kuzey sur duvarının güneyinde yer almaktadır. 10x10 m ölçülerindeki açmanın kuzeydeki 1.30 m.'lik bölümü kuzey sur duvarı içerisinde kalmıştır. "c" ve "d" plan karelerinde doğu-batı doğrultulu 9 m. uzunluğunda, 1.20 m. genişliğinde bir duvarla karşılaşılmasıdır. Moloz taşla kesme taş bu duvarda beraber kullanılmıştır. "e" plan karesinde 20 cm. derinlikte, açmanın batısında yaklaşık 90 cm. uzunluğunda, 63 cm. eninde moloz taş örgülü başka bir duvar yer almaktadır. a3 plan karelerinde 1.15 m. derinlikte sal taşlardan ve kesme taşlardan oluşan bir döşeme, a4 plan karesinde ise -1.75 m. derinlikte kesme taş malzemeden oluşan başka bir malzeme tespit edilmiştir. "b" plan karesinde bir

tandır ortaya çıkarılmıştır. Buluntular arasındaki tek kulplu testi, alçı malzemeli bitkisel süslemeli bir bordür parçası, üçgen formda bir çini parçası, çok sayıda pipo parçası ve parçalar halinde profil veren ve amorf haldeki keramik parçalar elde edilmiştir.

J-7 AÇMASI

J7 Açması, J6 açmasının güneyinde, I7 açmasının doğusunda, J8 açmasının kuzeyinde yer alır. 10x10 m² ölçülerindeki J7 açması 1.927.47 m. sabit deniz seviyesine göre 1.926.16 m. başlangıç seviyesi ile 1.924.08 m. bitiş kodları arasından en fazla 2.08 m. derinliğe ulaşılmıştır. Açmanın a2, a4 ve c2 plan karelerinde kuzey-güney yönlü 6.05 m. boyunda 80 cm. eninde toprak dolgulu moloz taş duvar ortaya çıkmıştır. -2.46 m. derinlikte başlayıp ortalama -3.23 m. derinlikte tamamen ortaya çıkarılan bu moloz taş duvarın üzerinde kuzey tarafında 55 cm. yüksekliğinde kuzey-güney yönlü 1.57 m. boyunda bir moloz taş tabakası sağlam olarak ortaya çıkmıştır. Bu moloz taş duvara bitişik olarak güneydoğu yönde -2.67 m. derinlikte başlayıp -3.17 m. derinlikte biten 1.76 m. boyunda ve 80 cm. eninde toprak dolgulu bir moloz taş duvar daha ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca c4 ve d3 plan karelerinde de 1.81 m. derinlikte başlayıp -3.39 m. derinlikte bitirilen 3.62 cm. boyunda ve 70 cm. eninde toprak dolgulu moloz taş örgülü bir duvar daha ortaya çıkmıştır. Bunların dışında a2, b1 ve b2 plan karelerinin kuzey tarafında -1.42 m. derinlikte başlayıp -2.77 m. derinlikte ortaya çıkan 5.70 m. boyunda ve 45 cm eninde yarısı araba yolunun altında kalan bir moloz taş duvar daha ortaya çıkarılmıştır.

J7 açmasının a1, a2, a3, ve a4 plan karelerinde -2.85 m. derinlikte başlayıp -3.27 m. derinlikte ortaya çıkarılan kesme taşlı, tam düzgün olmayan yer döşemesi ortaya çıkarılmıştır. Açmanın c4 plan karesinde ki moloz taş duvarın altında kalacak şekilde, duvarın her iki tarafında sadece uç kısımları gözükken 16 cm. çapında kırık künk borular ile c2 plan karesinde de muhtemelen bu boruların devamı olarak gözükken ve yine duvarın altında kalmış olan üçüncü bir kırık künk boru daha ortaya çıkarılmıştır.

J7 açmasının genelinde ortaya çıkan mimari buluntular ile yine son döneme ait yer döşemesinin dışında Amorf ve profil veren keramik parçaları, yeşil, sarı renkli sırlı keramikler, çeşitli şekillerde süslenmiş pipo elde edilmiştir. Ayrıca sağlam şekilde çıkarılan bir kandil de buluntular arasında yer almaktadır.

J8 AÇMASI

J8 açması, mescidin kuzeyinde, J7 açmasının güneyinde, I8 açmasının doğusunda yer almaktadır. Açmanın "a", "b" ve "c" plan karelerinde -85 cm. derinliğe inilip dağınık moloz taş uzantıları tespit edildi. Bu moloz uzantılar kuzey-güney ve doğu-batı yönlerinde uzanmaktadır. Daha sonradan yıkıntılar tamamen kaldırılarak duvar tamamıyla ortaya çıkarıldı. Duvar "a" plan karesinde olup, açmanın doğu tarafından başladığı görülür. 2.93 m. batı açma kenarına uzanan bu duvar 50 cm. kalınlığındadır. Duvar açmanın kuzey tarafına ise 70°'lik bir açıyla 1.90 m. uzanmaktadır. Bu açmadaki çalışma 1.70 m derinlikte son bulmuştur.

Yapılan çalışmalar sırasında, çok sayıda amorf ve profil veren keramik parçaların yanında çeşitli motiflerle süslenmiş pipo parçaları ele geçirilmiştir.

Erzurum Kalesi 2007 çalışmalarında mimari buluntular dışında seramik ve küçük buluntulara da rastlanılmıştır. Keramik verisi olarak özellikle Orta Çağ özelliği gösteren iyi pişirilmemiş, boyasız ve sırsız günlük kullanım kaplar ile ağırlığını yeşil

renkli, sırlı kapların oluşturduğu biraz daha özel kullanım için üretildikleri anlaşılan keramikler oluşmaktadır. Geniş ağızlı çanak, çeşitli boylarda çömlek ve pitos parçaları ele geçirilmiştir. Tümlenebilir olanlar dışında, amorf ve profil niteliklerine göre gruplara ayrılmış çanak çömlek formları dışında diğeri bir seramik buluntu grubunu yeşil renkli ve sırlı parçalardan oluşan şamdanlar, kandiller ve çeşitli renk ve formlardaki pipolardan oluşturmaktadır.

Çizim- 1-Erzurum Kalesi Planı ve Çalışma Alanları
Çizim- 2-2007 Yılı Kazı Çalışmaları Mimari Çizimi
Resim-1-H8 Açması Teleskopik Direk Yardımıyla Fotogrametrik Fotoğrafı(83°-7m.)
Resim-2- Erzurum Kalesi Kazısı Çalışma Alanları
Resim-3-2007 Yılı Çalışmalarından-I7 Açması
Resim-4-2007 Yılı Çalışmalarından-I8 Açması
Resim-5-2007 Yılı Buluntuları-Pipolar
Resim-6-2007 Yılı Buluntuları-I8
Resim-7-2007 Yılı Buluntuları-J6
Resim-8-2007 Yılı Buluntuları-I8
Resim-9-2007 Yılı Buluntuları-J8
Resim-10-2007 Yılı Buluntuları-I8
Resim-11-2007 Yılı Buluntuları-J6
Resim-12-2007 Yılı Buluntuları-I5